

พัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืน : 'ธรรมศาสตร์โมเดล'

● สส.วิทยา ดำรงรังกุล

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทุกปีคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะมีโครงการนำนักศึกษาลงพื้นที่ เพื่อทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับวิสาหกิจชุมชน นอกเหนือจากเป็นข้อกำหนดของวิชาการ วัตถุประสงค์ทางธุรกิจเพื่อสังคมแล้ว ยังเป็นความพยายามที่จะปลูกฝังให้นักศึกษาตระหนักว่า เมื่อมีความรู้ต้องแบ่งปัน และทำประโยชน์ให้สังคม ให้สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาของธรรมศาสตร์

ปีนี้นักศึกษา 4 ทีม ลงพื้นที่ในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ตลอด 5 เดือนเต็ม ที่นักศึกษาจับกลุ่มกับวิสาหกิจชุมชน 4 แห่ง เดินทางกรุงเทพฯ-ราชบุรีถี่ ยิบ กินอยู่ในบ้านของชาวชุมชน ทำงานกันอย่างหามรุ่งหามค่ำ ด้วยความพยายามและแน่วแน่ที่จะร่วมแก้ปัญหาให้กับวิสาหกิจชุมชน ผลที่ศึกษานักศึกษาทุกกลุ่มสามารถสร้างปรากฏการณ์ให้กับวิสาหกิจชุมชนที่กำลังจะเลิกกิจการเพราะสมาชิกเกิดความท้อแท้ รวมตัวกันไม่ได้ สินค้าที่ผลิตไม่สามารถจำหน่ายได้ ขาดความมั่นใจ เพราะลงทุนลงแรงไปเท่าไร กลับไม่มีผลออกเงยขึ้นมา แต่ผลจากการทำงานร่วมกัน วันนี่วิสาหกิจชุมชนทั้งสี่แห่งยิ้มออก ผลผลิตที่มีการพัฒนาไปไกลจนคาดไม่ถึง ที่สำคัญวิสาหกิจเหล่านี้จะยืนอยู่บนขาของตัวเองได้อย่างยั่งยืน บนความรู้และวิธีการทำงานใหม่ที่ได้รับการแบ่งปันและถ่ายทอดสู่กันและกัน

วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารเพื่อสุขภาพบ้านปากนาคี ทำอาหารแปรรูปจากเห็ดและน้ำสัลดขย ต่อสู้สามปีจนทุนหายกำไรหด กำลังจะถอดใจเลิกกลุ่ม เมื่อพบกับนักศึกษาได้ระดมความคิดร่วมกันปรับระบบการผลิต ออกผลิตภัณฑ์ใหม่คือคุกกี้โรซเบอรี่ ช่วยกันพัฒนาหีบห่อบรรจุภัณฑ์ และตราหีบห่อใหม่ เพิ่มรสชาติน้ำสัลด พร้อมทำระบบสต็อกและหาช่องทางการขายใหม่ ยอดขายเพิ่มขึ้นกว่า 200%

นักศึกษาช่วยวางแผนระบบการเงินและการบัญชี ที่ทำให้กลุ่มรู้ต้นทุนกำไรที่แท้จริง หลังจากขายมานานโดยไม่มีข้อมูล ผลการปรับปรุงกิจการเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มตัดสินใจส่งแผนโครงการเข้าประกวดเพื่อขอรับเงินสนับสนุนในโครงการกองทุน

ด้านภัยแล้ง ในที่สุดได้รับอนุมัติเงินสนับสนุน 150,000 บาท จากกองทุนเพื่อปรับปรุงโรงเรือนการผลิต เป็นโครงการเดียวที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนระยะยาว ในขณะที่โครงการอื่นล้วนเป็นแผนชุดล่อลวงในพื้นที

กลุ่มวิสาหกิจผลิตเครื่องสำอางจากกล้วยฝัองไฟ ปลูกปล้ำกับความพยายามในการจดแจ้ง อย. มานาน ภายใต้ความร่วมมือกับทีมนักศึกษา ไม่เพียงจะสามารถได้ อย. ในเวลาเพียง 4 เดือน ยังนำไปสู่การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้น่าสนใจ และเพิ่มผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่มาจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นอีกด้วย

7 ปี พิสูจน์ว่า นี่เป็นทิศทางที่จะ ทำให่วิสาหกิจชุมชน เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

กลุ่มวิสาหกิจผลิตกล้วยตาก กลุ่มนี้เดิมได้รับการสนับสนุนโดมแสงอาทิตย์ จากสำนักงานพลังงานมาทำกล้วยตาก ที่ผ่านมากทำขายได้บ้างไม่ได้บ้าง ทำๆ หยุดๆ เพราะหัวใจรายได้สัปดาห์ละ 600 บาท ไม่พอค่าใช้จ่าย กลุ่มเริ่มแตก หลังการเรียนรู้และร่วมมือกันนำไปสู่การปรับปรุงรสชาติใหม่กลายเป็นกล้วยตากพรีเมียม ใช้ระบบสัญญาการบรรจุหีบห่อ ดึงแบรนด์ใหม่ชื่อ "แกะกินกล้วย"

นอกจากนั้นนำระบบวางแผนการผลิตแบบโตโยต้ามาปรับใช้ สามารถกำหนดตารางเวลาการผลิต การควบคุมวัตถุดิบให้สามารถตรวจสอบย้อนไปถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบได้ เพื่อควบคุมคุณภาพ **วันนี้แกะกินกล้วยมีรายได้มากกว่าสองหมื่นบาทต่อสัปดาห์** หรือเพิ่มขึ้นกว่า 800% การรวมกลุ่มเข้มแข็งขึ้น และกำลังเผชิญปัญหาที่ทำหายนใหม่คือขายดีจนผลิตไม่ทัน

วิสาหกิจชุมชนผลิตตะกร้าสานจากเส้นพลาสติก แทบไม่มีรายได้เลย นักศึกษาร่วมกับชุมชนเพิ่มมูลค่าโดยใช้เทคนิคเคียวพาด และยังเพิ่มผลิตภัณฑ์กระเป๋าทรงเย็บมือจากเศษหนัง ที่รับซื้อจากโรงงานเครื่องหนังในราชบุรี เพราะเห็นว่าสมาชิกในชุมชนมีฝีมือในการเย็บปักถักร้อย เพิ่มช่องทางขายทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ผลการทำงานร่วมกันทำให้สมาชิกแต่ละรายมีรายได้ต่อเดือนเพิ่มขึ้นกว่า 300% และเพิ่มจำนวนสมาชิกได้กว่า 10 คน

การนำความรู้การบริหารธุรกิจสมัยใหม่ลงไปทำงานร่วมกับชุมชนนั้น มุ่งที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและเติบโตได้ด้วยตัวเองอย่างยั่งยืน จึงต้องร่วมกันวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้ชุมชนรักษาความคงเส้นคงวาของสินค้า มีกระบวนการทำงานที่ประกันคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ในเวลาเดียวกันต้องพยายามทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของข้อมูลทั้งรายได้ ต้นทุน ค่าใช้จ่าย ตลอดจนสถิติต่างๆ

การสนับสนุนในทิศทางเหล่านี้ เป็นการให้เครื่องมือที่ชุมชนจะได้เรียนรู้ร่วมกัน และนำไปปฏิบัติเป็นกิจวัตรเพื่อความเติบโตอย่างแข็งแรงต่อไป โมเดลธรรมศาสตร์จึงไม่ใช่การเอาเงินลงไปสนับสนุน แต่เป็นการให้ความรู้ การร่วมแรง การหาพันธมิตร การปรึกษาหารือ และหาทางออกร่วมกันตลอดเวลา

เพราะปัญหาหลายอย่างคนในชุมชนเป็นผู้รู้ดีกว่า การเรียนรู้และลงมือปรับปรุงบนการเคารพความเห็นของภูมิปัญญาของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ จะนำความภูมิใจและความเข้มแข็งมาสู่ชุมชน ซึ่งต่างจากการทำงานของหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน แต่มักใช้งบประมาณส่วนใหญ่ไปเพื่อการจัดงานขายสินค้า ที่มีเจ้าหน้าที่ประจำประจำรับช่วงไปทำต่อ จนเดี๋ยวนี้ข้าราชการทำอะไรกันไม่เป็นเสียแล้ว การส่งเสริมที่แท้จริงไม่ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนเติบโตขึ้น ในหลายกรณีกลับสร้างภาระให้ชุมชนด้วยซ้ำไป

ธรรมศาสตร์โมเดลในการทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับชุมชนเดินทางมาแล้ว 7 ปี พิสูจน์ว่านี่เป็นทิศทางที่จะทำให่วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยการร่วมเรียนรู้ ร่วมทำ ไม่ใช้การแบมือขอและการให้อย่างขาดความรู้ความเข้าใจตั้งแต่เป็นนกในอดีต